

Συνελήφθη δὲ (1) ὑπὸ Ἡρώδου, ἐπὶ ἀρχιερέως (2) Φιλίππου Τραλλιανοῦ, ἀνθυπατεύοντος Στατίου (3) Κοδράτου, βασιλεύοντος δὲ εἰς τοὺς αἰῶνας Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, μεγαλοσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἀμήν.

XXXII. *Salutatio. Epistolæ transcriptores.*

Ἐβρῶσθαι ὑμᾶς εὐχόμεθα, ἀδελφοί, στοιχοῦντας τῷ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον λόγῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ δόξα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῇ τῶν ἁγίων ἐκλεκτῶν· καθὼς ἐμαρτύρησεν ὁ μακάριος Πολύκαρπος, οὗ γένοιτο ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ ἴχνη εὐρεθῆναι ἡμᾶς!

Ταῦτα μετεγράφατο μὲν Γάιος (4), ἐκ τῶν Εἰρηναίου, μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, ὃς καὶ συνεπολιτεύσατο τῷ Εἰρηναίῳ. Ἐγὼ δὲ Σωκράτης ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαίου ἀντιγράφων ἔγραφα. Ἡ χάρις μετὰ πάντων.

Ἐγὼ δὲ πάλιν Πιόνιος ἐκ τοῦ προγεγραμμένου ἔγραφα, ἀναζητήσας αὐτὰ, κατὰ ἀποκάλυψιν φανερώσαντός μοι τοῦ μακαρίου (5) Πολυκάρπου· καθὼς δηλώσω ἐν τῷ καθεξῆς· συναγαγὼν αὐτὰ ἤδη σχεδὸν ἐκ τοῦ χρόνου κεκμηκότα, ἵνα κάμῃ συναγάγῃ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν αὐτοῦ (6), ᾧ ἡ δόξα, σὺν Πατρὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A est autem ab Herode, sub pontifice Philippo Traliano, proconsule Statio Quadrato, regnante autem in sæcula Jesu Christo; cui sit gloria, honor, majestas, thronus sempiternus, a generatione in generationem. Amen.

Optamus, fratres, vos valere ac incendere in evangelico sermone Jesu Christi; cum quo gloria sit Deo, et Patri et Spiritui sancto, ob sanctorum electorum solutem; quemadmodum beatus Polycarpus martyrium pertulit, ad cujus vestigia utinam inveniamur in regna Jesu Christi!

Atque hæc ex codice Irenæi, discipuli Polycarpi, descripsit Caius, qui et ipse cum Irenæo conversatus est. Ego vero Socrates Corinthi et Caii exemplari hæc descripsi. Gratia sit cum omnibus.

Et posthæc ego Pionius ex superscriptis hæc exaravi, postquam illa perquisivissem, et beatus Polycarpus ea per revelationem mihi manifestasset, ut in sequentibus declarabo, collegi ea, propemodum ex temporis diuturnitate fatiscientia, ut me quoque cum electis suis in regnum suum cæleste colligat Dominus Jesus Christus, cui sit gloria, cum Patre et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

politanus Chorographus Siculorum fastorum auctor qui legit Ἀπριλλίων. Verum enim Polycarpi natalem in 26 Martii esse statuendum, et Asiani anni ratio et magni Sabbati character evincit, licet apud Latinos 26 Jan., apud Græcos 23 Febr. celebretur. Ex quibus etiam characteribus manifeste deprehenditur anno vulgaris æræ Christianæ 169, et imperii M. Aurelii nono passionem ejus contigisse. USSER. cui antipulatur Pagius ad ann. 167, n. 3, et 4. Anni 161 rem agit Stieren. *Ueber das Todesjahr Justin's*, in Illegonii, *Zeitschrift für die histor. Theol.*

1842, fasc. 1, p. 34.

(1) Particulam δὲ addit Jac. e cod. Paris.

(2) Qui prius (c. 12) Ἀσιάρχης, nunc ἀρχιερέως appellatur. USSER.

(3) Ms. male Στατίου.

(4) Fortasse Caius, presbyter ille Romanus.

(5) Hæc verba τοῦ μακαρίου e codd. Paris. et Barocc. restituit Jacobsonus.

(6) Verba εἰς τὴν.... αὐτοῦ prætermiserat Usse-rius. JAC.

EVARISTUS PAPA

NOTITIA

(Ex libro pontificali Damasi papæ, ap. Mansi, *Concil.*, 1, 621. — Varias lectiones et notas ad hunc locum Libr Pontificalis vide *Patrologiæ Latinæ* tom. CXXVII, col. 1135).

Evaristus natione Græcus, ex patre Judæo nomine Juda, de civitate Bethlehem, sedit annos novem, menses decem, dies duos. Fuit autem temporibus Domitiani et Nervæ Trajani, a consulatu Valentis et Veteris, usque ad Gallum et Braduam consules. Martyrio coronatur. Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris. Et septem diaconos ordinavit, qui custodirent episcopum prædicantem, propter stylum veritatis. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diversa loca quinque. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano sexto Kalendas Novembres. Et cessavit episcopatus dies xviii.

EVARISTI PAPÆ

EPISTOLÆ (1)

(MANSI, *Concil.*, collect., t: I, col. 623.)

EPISTOLA PRIMA.

AD OMNES EPISCOPOS AFRICANOS.

De ordine diaconorum et legitimo conjugio, atque de fide et non ¹ injuriandis episcopis aut lacerandis.

Dilectissimis fratribus universis Africæ regionis episcopis, Evaristus.

Consulentibus vobis, fratres charissimi, ² quid super his quæ in vestris continebantur scriptis visum nobis esset, vel quid docilis ratio persuaderet, aut quid a beatis apostolis nobis traditum aut custoditum remaneret, optantes, ut retulistis, nostris institui ³ documentis, hæc vero rescribimus: Siquidem dilectio vestra normam secuto prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubiis custodire, potius quam usurpatione præsumerit.

I.

Quot in civitate diaconi esse debeant

⁴ Diaconi, qui quasi oculi videntur esse episcopi in unaquaque civitate, juxta apostolorum constituta septem debent esse, ⁵ qui custodiant episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoque modo infestetur, aut lædatur a suis, aut verba divina, detrahendo aut insidiando, polluantur vel despiciantur, sed veritas spirituali redoleat fervore, et pax prædicata labiis, animi cum voluntate concordet.

II.

De uxore ducenda.

⁶ Similiter custoditum et traditum habemus, ut

¹ In ms. collectionis Isidori Paris. soc. Jesu desunt quæ sequuntur; *et de non*, etc. ² Innoc. ep. III, 4, 22. ³ *instrui*. ⁴ 93, distinct.: *Diaconi, qui quasi oculi*. ⁵ Neocæs. 14, ex versione Dionysii. ⁶ 30, quæst. 5: *Aliter legitimum non*; Et in Decr. Ivo. lib. VI. ⁷ ms. *legitimo*. ⁸ Hincmar. *de divortio Lotharii*. ⁹ *detur*. ¹⁰ *detur*. ¹¹ 30, quæst. 5: *Taliter legit*, § *Ita peracta*. ¹² ms. *generantur*. ¹³ ms. *legitime*. ¹⁴ ms. *dubitatur*. ¹⁵ Ita libri omnes mss. et editi, cum Gratiano, Magistro sentent. IV, dist. 25. Ivone in Decr. et Pannom., aliisque. Nec Contio credimus ad edictum Henrici II, pag. 14 et alibi, legi dicenti in suo ms. *etiamsi voluntas... vel vota*, etc. HARDUINUS. ¹⁶ ms. *suffragaverit*.

(1) Supposititiæ Contio aliisque eruditis catholicis.

(2) « Aliter enim legitimum non sit conjugium nisi ab his. » Qua ratione Evaristus hac epistola sequentibus verbis, ad legitimum matrimonium requirit, ut sponsa a paranympis ad ecclesiam deducatur, uxor cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et ut postea biduo aut triduo vacent orationi, etc., eadem ratione consensum parentum ad legitimum et verum connubium exigit; scilicet, quod in foro externo licitum ac validum esse non debeat præsumi, sed potius pro adulterio haberi, nisi cum prædictis conditionibus sit contractum. Cum igitur ipsis hæreticis testantibus certum sit in foro conscientiæ, ad veritatem et essentiam matrimonii duas prædictas conditiones non requiri; etiam certum esse fateri debent, quod consensus parentum ad verum matrimonium contrahendum non sit ita

A uxor legitime ⁷ viro jungatur. Aliter enim legitimum (ut a patribus accepimus, et a sanctis apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus), non sit conjugium ⁸, nisi ab his (2) qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus aut propinquioribus sponsetur, et legibus dotetur ⁹, et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et a paranympis, ut consuetudo docet, custodita et consociata a proximis, tempore congruo petita legibus dotetur ¹⁰, et solemniter accipiatur, et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, et Domino in actibus suis placeant. ¹¹ Taliter enim et Domino placebunt, et filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt ¹². Quapropter, filii charissimi et merito illustres, fide catholica suffragante, ita peracta legitima ¹³ scilicet esse connubia. Aliter vero præsumpta, non conjugia, sed aut adulteria, aut contubernia, aut stupra, vel fornicationes, potiusquam legitima conjugia esse non dubitate ¹⁴, nisi voluntas ¹⁵ propria suffragata fuerit ¹⁶, et vota succurrerint legitima. Nam fructus divinus est, præcepta divina custodire. Ea quoque deserere, præsumptionem fieri, nulli dubium est. Cur ergo indignum est, unitatem Ecclesiæ custodire? Idemque omnes pariter et sentiamus, et pronuntiemus. Si enim aliter præsumpta fuerint, perdund profecto ipsi transgressores seipsos, qui semet-

necessarius, quasi sine hoc, matrimonium inter duas personas habiles contractum, in foro conscientiæ nullum sit. Evaristus igitur hoc decreto hujus epistolæ non voluit significare prædictas omnes conditiones esse necessarias, ita ut, si una vel altera desit, irritum sit matrimonium; sed ita legitimum esse conjugium, si illa omnia adhibentur; contra autem, si nulla earum adhibita sit, et conjugium occulte sine testibus, et sine illa celebritate contrahatur, legitimum haberi non possit, non quidem in conscientia, sed in foro externo, et apud Ecclesiam, quæ de occultis non judicat. Contracturi itaque matrimonium, non ex necessitate sacramenti, sed tantum ex honestate et pietate, qua per legem Dei parentibus suis obstringitur, parentum suorum consensum requirant. Ita Bellarminus « De sacramento matrimonii, » lib. I, c. 20, et communiter omnes scholastici, hunc locum Evaristi interpre-

ipsos decipiunt. Hæc cunctis ¹⁷ recitanda per omnes Ecclesias Africanas, scripta dirigite, et istis connectite quas adjunximus litteras præfectorum ¹⁸, ut de his ¹⁹ quæ inique laudantur, si quid tale, probari poterit, judicium fiat, et inhibita coerceantur, et præterita mala et illicita conjugia, si doceantur admissa, digna severitate corripiantur. De cætero vero caveantur talia per omnes Ecclesias, ne Ecclesiæ sanctitas, per nostram fatigata negligentiam, perdat privilegia quæ est per viros venerabiles consecuta.

De his vero, quibus ab insidiatoribus fatigamini, unde et nos consulere, et a nobis edoceri inter cætera voluistis, eo quod sint quidam qui arbitrantur de Patre solo dictum esse (3), « quia ipse solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibleem ²⁰; » ita eos apostolicis percutite ferulis, et divinis redarguite præceptis ²¹. Non enim solus Pater sine Filio lucem inaccessibleem habitat; quia ubi Pater est, ibi etiam Filium esse indubitabili fide credendum est. Nam si solus Pater sine Filio, quod dicere nefas est, lucem habitat inaccessibleem, necesse est, ut sequestratam Pater a Filio habeat mansionem,

Quod si ita est, quonam modo idem Filius ad dexteram Patris astans a beato martyre Stephano dicitur conspici, si Pater secundum eos solus dicitur sedibus lucis contineri. Absit hoc a sensu fidelium Christo in unitate fidei adhærentium; quoniam, sicut non obest Filio, cum solus dicitur Pater lucem inaccessibleem habitare, ita non obest Patri, cum Sapientia, quæ est Filius, dicitur gyrum cæli sola circumire. Pater itaque, cum sit invisibilis et ingenus in se, in Filio, a se inenarrabiliter genito, mansisse ac requievisse monstratur, ipso Filio in propheta loquente: « Qui me genuit, requievit in tabernaculo meo ²². » Et in Evangelio: « Pater in me manens, facit opera hæc ²³. » Et: « Deum nemo vidit unquam, nisi unigenitus Filius, qui est in sinu Patris ²⁴. » Si enim in sinu Patris erat Filius ab initio, et ex corde Patris verbum bonum eructatum est, quomodo non in corde paterno consistens. Lucem cum eodem inaccessibleem habitasse credendus est? Nunquid Pater absque ulla luce in Filio potuit commanere, aut in tabernaculo Filii sine eadem potuit requiescere, eum idem Filius « candor sit æternæ lucis, et speculum sine macula deitatis. ²⁵ » Salomon, superquam salutem suam dilexisse se dicit, in cujus specie semper delectari gestivit? « Su-

A per salutem et speciem, » inquit, « dilexi illam, et pro luce proposui habere eam, quoniam inexstinguibile est lumen ejus ²⁶. » Hanc ergo David propheta lucem desiderans, anxius proclamatur, dicens: « Emitte lucem tuam et veritatem tuam ²⁷. » Iterum: « In lumine tuo videbimus lumen ²⁸. » In hujus igitur luminis claritate Filius seipsum in monte tribus discipulis præostendit; qui, metu mortis perterriti, prostratique in faciem, sibi vitæ finem adesse senserunt ²⁹. Hanc (inquam) lucem in se fuisse demonstrans Filius proclamabat, et, ut in eadem incederent, discipulos præmonebat: « Cum lucem habetis, » inquit, « ambulate in luce ³⁰. » Et iterum: « Ego sum lux hujus mundi: qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ æternæ ³¹. » Et evangelista: « Erat lux vera, ait, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ³². » Si hæc lux, quæ credentibus promittitur, in Filio esse probatur, et cum æterno æterna esse dicitur, quomodo a vobis ab inaccessiblei luce Patris Filius separatur? Si enim Filius, « Deus verus et vita æterna est ³³, » sine dubio in hac luce simul cum Patre habitare credendus est, quam nullus modo nostrum, in hoc mortali corpore constitutus, potest aliquatenus contueri; sed dum apparuerit, tunc vere illum videbit sicuti est, qui ejus conspectibus fuerit dignus coaptari. Et non sicut Moyses cæterique prophetæ per ænigmata et figuram, sed ipsam veraciter in Filio, secundum Apostolum, contuebitur deitatis imaginem. Nam si hunc eundemque prophetæ sub testimonio, subsequente sereno mentis intuitu, investigare volueris, invenies Filium non posse ab hac luce Patris penitus separari; quoniam cum solum Filium dixerit in terra cum hominibus conversatum, Patrem ab illo, non est credendum fieri alienum. « ³⁴ Si testimonium enim hominum accipimus, testimonium Dei majus est. Quoniam hoc est testimonium Dei quod majus est, quia testificatus est de Filio suo. Qui credit in Filium Dei, habet, testimonium Dei in se. Qui non credit in Filium, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus, et hæc vita est in Filio ejus. Qui habet Filium, habet vitam; qui non habet Filium Dei, non habet vitam. Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam qui creditis in nomine Filii Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad eum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.

¹⁷ Innoc. ep. 12 ad Aurelium Carthag. ep. sub finem: « Unde plagii merito arguas Mercatorem, eumve a quo delusus est. » ¹⁸ prophetarum in qq. cc. ¹⁹ ms. unde his. ²⁰ I Tim. vi, 16. ²¹ Ithac. ad vers. Uvar. 66. ²² Eccli. xxiv 12. ²³ Joan. xiv, 10. ²⁴ Joan. i, 18. ²⁵ Sap. vii, 26. ²⁶ Ibid, 10. ²⁷ Psal. xlii, 3. ²⁸ Psal. xxxv, 10. ²⁹ Matth. xvii. ³⁰ Joan. xii, 35. ³¹ Joan. viii, 12. ³² Joan. i, 9. ³³ I Joan. v, 20. ³⁴ Hactenus verca ipsissima resp. Ithacii sive Idacii Clari adversus Warimadum Ariannum, cui fabricator hujus epistolæ laciniam pro more attexit ex ep. I Joan. v.

tantur. Sev. Bin. — De hoc loco, qui certe lubricus est, vide de cr. concil. Trid. De reformatione matrimonii.

(3) Quod sint quidam qui arbitrantur de Patre

solo dictum esse. Basilidem. Saturninum, aliosque ejus sectatores intelligit; de quibus Baronius anno Domini 120, num. 3, et sequentibus, ubi impura et scelestissima eorum dogmata recenset. Id.

Et scimus quia audit nos, quidquid petierimus, scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis. Omnis iniquitas peccatum est, et est peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus et vita æterna. » Hæc, fratres, prædicate, hæc omnibus nuntiate. Vos vero invicem exhortamini, perfecti estote, semperque gaudete; pacem autem sectamini in omnes, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum, Deo autem et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum. Amen,

Data ix Kalendas Aprilis, Valente et Vetere viris clarissimis coss. ³⁵.

EPISTOLA II.

De episcopis ejectis, et aliis loco eorum substitutis, vel, ut habet ms. Just. : Quod Christus sit caput et sponsus Ecclesiæ, et sacerdotes qui ejus vice legatione funguntur, similiter sint Ecclesiis suis : et qualiter sacerdotes suas Ecclesias et eorum Ecclesiæ eos debeant diligere.

Evaristus, urbis Romæ episcopus, omnibus per Ægyptum Domino conglutinatis fratribus in Domino, salutem.

Unum nos, fratres, ³⁶ sentire oportet et agere, ut, sicut legimus ³⁷, in nobis unum cor et una anima esse probetur. Scimus namque, sicut et a patribus, accepimus, Christum esse caput, cujus et membra sumus. Ipse enim est sponsus, et Ecclesia sponsa, cujus filii nos sumus : et ideo unum Patrem habemus Deum in cælis. Sacerdotes vero vice Christi legatione ³⁸ funguntur in Ecclesia. Et sicut ei sua conjuncta est sponsa, id est Ecclesia ³⁹, sic episcopis junguntur Ecclesiæ, unicuique pro portione sua. Et sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed diligere et caste custodire et amare atque prudenter regere : sic episcopus et multo magis custodire et amare atque prudenter regere debet Ecclesiam. Et velut uxor, quæ sub manu est viri, obedire debet viro suo, eumque diligere et amare, ita potius etiam Ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumque diligere et amare ut animam suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. ⁴⁰ Et sicut vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus Ecclesiam suam ; id est ut illam dimittat, ad quam sacratus est absque inevitabili necessitate, aut apostolica vel regulari mutatione, et alteri se ambitus

causa jungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, vivente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed, juxta Apostolum, « aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta ⁴¹ ; » ita Ecclesiæ non licet dimittere episcopum suum, aut ab eo se segregare ut alterum, vivente eo, accipiat ; sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est alterum episcopum, suo vivente, non accipiat, ne fornicationis aut adulterii crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est si se alteri episcopo junxerit, aut super se alterum episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desideraverit : per acerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Unde et Dominus loquitur in Evangelio, dicens : « Si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo ⁴². »

⁴³ Episcopum vero oportet opportune et importune atque sine intermissione Ecclesiam suam docere, eamque prudenter regere et amare, ut a vitiis se abstineat, et salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere, eumque amare et diligere, ut legatum Dei et præconem veritatis ; quia, testante Veritate : « Quæcunque ligaverit super terram, erunt ligata et in cælo : et quæcunque solverit super terram, erunt soluta et in cælo ⁴⁴. » Nimis timenda est, fratres, hæc sententia, et prævidendum vobis, ne offendatis eos qui tantam a Domino habent potestatem. Et ideo potius obediendi, diligendi et summopere venerandi sunt, non detrahendi, vel lacerandi aut ejiciendi, sed portandi et amandi, ipso dicente Domino : « Qui vos audit, me audit : et qui vos spernit, me spernit ⁴⁵. » Ideo hæc vobis et omnibus fidelibus scribimus, fratres, ut ab his vos caveatis, et posteris vestris non malum, sed bonum exemplum relinquatis ; quoniam injuria episcoporum ad Christum pertinet, cujus vice funguntur. ⁴⁶ Audivimus enim quosdam a vobis infamatos et dilaceratos episcopos, ac e civitatibus propriis pulsos, quia alibi episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis ; et alios in eis, ipsis viventibus, constitutos. Ideo hæc vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed proprios revocari, et integerime restitui debere. Illos vero qui adulterina fœditate sponas suas, quas et uxores eorum, præfixo tenore, esse intelligimus, tenent ; ejici ut adulteros atque infames fieri, eosque ab ecclesiasticis honoribus arceri jubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis, inquirendum erit, et auctoritate hujus sanctæ sedis terminandum ⁴⁷, Et ne omnia nunc singulatim dicamus, omne bonum, si ipsa per se in vobis fuerit, charitas facere docebit, sicut et e contrario eos qui a

³⁵ Coss. fuerunt anno Christi 96, quo nondum obierat S. Clemens. ³⁶ S. Leo. eo 18. ³⁷ Act. iv. 32. ³⁸ S. Greg. xii. 32. ³⁹ S. Ambr. *De dignit sacerdot.* iv. ⁴⁰ 7, q. 1 : *Sicut vir non* ⁴¹ I Cor. vii. 11. ⁴² Matth. v. 28, ⁴³ 7, q. 1 : *Sicut vir* § *Episcopum vero.* Et in epist. 1 Clementis ad Jacobum. ⁴⁴ Matth. xvi. 19. ⁴⁵ Luc. x. 16. ⁴⁶ 3, q. 2 ; *Audivimus quosdam* ; et in ep. 1 Clementis Ad Jacobum. ⁴⁷ Clemens epist. 1, ex Ruffini interpretatione, qui post trecentos annos ab Evaristi electione vixit. Vide *Patr. Gr.* t. I. Edil.

salute alieni sunt, omne malum facere, odium docet. Unde et vos, qui veri Dei estis discipuli abjicite a cordibus vestris ante omnia discordias et animorum dissensiones, ex quibus omne malum opus procedit, et benignitatem ac simplicitatem tota mente servate. ⁴⁸ Verumtamen scitote cuncti, quod supra omnes vos laboret episcopus; quia unusquisque vestrum suum proprium fert laborem, ille vero et suum, et singulorum. Et ideo sicut ille pro vobis omnibus, ita et vos omnes summo opere laborare pro eo debetis, in tantum, ut, si etiam necesse fuerit, animas vestras pro eo ponatis, sicut et ipse animam suam pro vobis, si necesse fuerit, ponere debet, ipso dicente Salvatore: « Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis ⁴⁹. Vos vero obedite eis, et vigilate pro eis, quia ipsi pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes ⁵⁰ ». ⁵¹ Non est itaque a plebe aut vulgaribus hominibus arguendus vel accusandus episcopus, licet sit inordinatus; ⁵² quia pro meritis subditorum, dispositus a Deo vita rectorum, exemplo David peccantis, ac comparatione principum, qui ex merito plebis prævaricantur. Sacerdotes enim exquirere debent peccata populorum, et sagaci sollicitudine unumquemque probare, juxta testimonium Domini ad Jeremiam loquentis: « Probatores, » inquit, « dedi te populo meo robustum, et scies, et probabis viam eorum ⁵³. » Ideo ista dico, quia insidiator bona sæpissime solet convertere in malum, et in electis ponit maculam ⁵⁴. Unde si qui sunt vituperatores aut accusatores episcoporum, vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutatur æstimationis suspicio vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate, ista præsumpserint, necne.

Hæc omnia fideliter sunt perscrutanda, et diligenter pertractanda ⁵⁵. Nam sunt nonnulli qui præpositos suos perverse reprehendunt, si vel parum ipsis molesti extiterint. Idcirco recto oculo primates Ecclesiarum utiliter prævideant, ne quisquam eorum innocens vexetur aut scandalizetur, intendentes sententiæ Domini, qua ait: « Si quis scandalizaverit unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris ⁵⁶, » etc. ⁵⁷ Deus autem omnipotens, ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret (cum omnia nuda et aperta sint oculis ejus), mala tamen Sodomæ noluit audita ⁵⁸ judicare, priusquam manifeste agnosceret quæ diceba-

A tur. Inde ipse ait: « Descendam, et videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint; annon est ita, ut sciam ⁵⁹. » Deus omnipotens, cui nihil absconditum est, sed omnia ei manifesta sunt, etiam antequam fiant, non ob aliud hæc et alia multa (quæ hic, prolixitatem vitantes, non inseruimus) per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in discutiendis et iudicandis negotiis essemus, et ne mala quorundam prius præsumamus credere, quam probare. Cujus exemplo monemur ⁶⁰, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temere indiligenterque indiscussa quæque quoquo modo iudicemus, dicente Veritatis voce: « Nolite iudicare, ut non iudicemini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini ⁶¹ », et reliqua. ⁶² Nam mala audita nullo moveant, nec passim dicta absque certa probatione, quisquam unquam credat, sed ante audita diligenter inquireat, ne præcipitando quidquam aliquis agat. Si enim Dominus omnium ⁶³ Sodomorum mala, quorum clamor ad cælum usque pervenerat, omnia sciens, prius nec credere nec iudicare voluit, quam ipse ea cum fidelibus testibus diligenter investigans ⁶⁴, quæ audierat, opere ⁶⁵ veraciter cognosceret: multo magis nos humani et peccatores homines quibus incognita sunt occulta iudicia Dei, hæc præcavere, et nullum ante veram justamque probationem iudicare aut damnare debemus ⁶⁶, manifeste apostolo dicente Paulo, qui ait: « Tu quis es, qui iudicas servum alienum? Suo enim domino stat, aut cadit ⁶⁷. » Unde et per prophetam David Dominus loquitur, dicens: « Nolite extollere in excelsum cornu vestrum, loquentes in cervice veteri; quia neque ab oriente, neque occidente, neque a solitudine montium, sed Deus iudex hunc humiliabit, et hunc exaltabit, quia calix in manu Domini est, vino meraco ad plenum mixtus, et propinabit ex eo. Verumtamen sæces ejus potabunt bibentes omnes impii terræ. Ego autem annuntiabo in sempiternum, psallam Deo Jacob ⁶⁸. » Et alibi idem ait propheta: « Ab increpatione tua, Deus Jacob, consopitus est et currus et equus. Tu terribilis es, et quis stpbit adversum te? Ex tunc ira tua. De cælo annuntiabis iudicium, terra timens tacebit, cum surrexerit ad iudicandum Deus ut salvos faciat omnes mites terræ ⁶⁹. » Et Apostolus ait: « Mihi vindicta, ego retribuam ⁷⁰. » Et alibi inquit idem apostolus: « Sufficit unicuique objurgatio, quæ fit a pluribus, ita ut magis donetis, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeat is qui in angustia est. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illo charitatem ⁷¹. » Et Dominus in Evangelio ait: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota

⁴⁸ Idem. Vide ibid. ⁴⁹ Joan. x, 11. ⁵⁰ Heb. xiii, 17. ⁵¹ 2, q. 7: Non est a. Et in Decr. Ivo. lib. iv. ⁵² Isid. sentent. 39 et 46. ⁵³ Jer. vi, 27. ⁵⁴ 2, quæst. 7: Si qui sunt. Et in Decr. Ivo lib. iv. ⁵⁵ 2, quæst. 7: Sunt nonnulli qui. ⁵⁶ Mati. xviii, 6. ⁵⁷ 2, quæst. 1: Deus omnipotens, ut, et in Decr. Ivo. lib. iv. ⁵⁸ S. Greg. xix, Moral. 14, concil. Aquisgr. 37. ⁵⁹ Genes. xviii, 21. ⁶⁰ Gregor. ibidem. ⁶¹ Matth. vii, 1, 3. ⁶² 30, quæst. 5: Nullum ante. ⁶³ hominum. ⁶⁴ utrum. ⁶⁵ complevissent. ⁶⁶ 30, quæst. 5: Nallum ante. ⁶⁷ Rom. xiv, 4. ⁶⁸ Psal. lxxiv, 6-18, ex interpretatione S. Hieronymi qui trecentis post Evaristum annis vixit. ⁶⁹ Psal. lxxv, 7-10, eodem interprete Hier. ⁷⁰ Rom. xii, 19. ⁷¹ II Cor. ii, 6 8.

anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et proximum tuum sicut teipsum ⁷². » Dilectio enim proximi malum non operatur ⁷³. » Propter quod, juxta Apostolum, inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas, eadem agens quæ judicas. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc, o homo omnis, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justitiae Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus; his quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem, quærentibus vitam æternam; his autem qui ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio; tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum et Græci; gloria autem et honor et pax omni operanti bonum ⁷⁴. » Et alibi idem ait Apostolus: « Causati enim sumus, omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt, et non est timor Dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo; quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a lege et prophetis. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes et super omnes qui credunt. Non enim est distinctio. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ pro-

A pter remissionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore, ut sit ipse justus, et justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi ⁷⁵. » Item idem: « Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat? Quis est qui condemnet? Christus Jesus qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro ⁷⁶. » Debemus autem nos, ut ait idem apostolus, firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et ⁷⁷ nobis placere. Unusquisque vestrum ⁷⁸ proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed, sicut scriptum est, impropria impropertium tibi, ceciderunt super me ⁷⁹. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possumus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo; quoniam sicut abundant passionnes Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute, sive exhortamur pro vestra exhortatione, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas et nos patimur, et spes nostra firma est pro vobis, scientes quoniam sicut socii passionum estis, sic eritis, et consolationis ⁸⁰. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere ⁸¹. » ⁷² Propter quod, charissimi, sectamini charitatem, et æmulamini meliora et spiritualia ⁸², et adjuvate vas invicem, ut Deo semper in omnibus placere valeatis. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Data Kalend. Novemb. ⁸⁴, Gallo et Bradua viris clarissimis coss.

EX DECRETIS EVARISTI PAPÆ (4).

Secundum codicem librorum quinque (5) lib. v. c. 8. Tamen secundum Decretum Gratiani, est constitutio Hygini papæ.

⁷² Matth. xxii, 37. ⁷³ Rom. xiii, 10. ⁷⁴ Rom. ii, 1-10. ⁷⁵ Rom. iii, 9-26. ⁷⁶ Rom. viii, 33, usque ad finem. ⁷⁷ non. ⁷⁸ nostrum. ⁷⁹ Rom. xv, 1-3. ⁸⁰ II Cor. i, 3-7. ⁸¹ I Cor. x, 13. ⁸² Clem. ep. 3, Patr. t. I. Edit. ⁸³ I Cor. xiv, 1. ⁸⁴ an. Christi 108, adhuc vivente Anacleto.

(4) Vetus collectio ms. librorum quinque cap. 8. tribuit præterea Evaristo decretum quod consarcinatum

(5) Duæ sunt adhuc ineditæ collectiones canonum, quorum altera in quinque libros, et altera in sexdecim

Ut sine missa ecclesia dedicari non debeat.

Omnes basilicæ cum missa semper debent consecrari, altaria vero placuit non solum unctione chris-
matis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Si vero altaria non fuerint lapidea, ad celebranda divina
officia, non consecrentur. Ubi etiam ecclesia est, de cujus ambigitur consecratione, a vicinis presbyteris
et parochianis fideliter requiratur. Hi ergo cum cæteris omnibus in synodali concilio ab episcopo pro suo
sunt contestandi sacerdotio, si illorum temporibus vel antecessorum suorum sciant ecclesiæ illius dedi-
cationem, die vel officio unquam fuisse celebrem. Quod si afirmando in hoc concordant, non fiat injuria
ecclesiæ legitimæ vel suo defensori; sin autem, in arbitrio sit episcopi, claudere seu aperire eam (6).

Ex decretis Evaristi, cap. 5⁸⁵.

Ut presbyteri de occultis peccatis jussione episcopi pœnitentes reconcilient et sicut supra scripsimus
infirmantes absolvant ⁸⁶ et communicent.

⁸⁵ Ex nov. suppl. P. Mansi pag. 6. ⁸⁶ Ex veter. pœnitentiali apud Canis. Vet. lect. tom. II, p. II,
pag. 130. edit. Basnag.

(6) Usque ad verbum *consecrari* apud plerosque
collectores citatur ex Evaristo: reliqua aliter habentur
apud Grat., *De consecr.*, dist. 1, cap. *Omnes bœ-*

silicæ. cap. *Altaria*, cap. *Altaria placuit*, ex diver-
sis conciliis. Sev. Bn.

ALEXANDER I PAPA

NOTITIA.

Ex Libro pontificali Damasi papæ, ap. MANSI, *Concil.*, I, 633. — Varias lectiones et notas ad hunc locum
Libri Pontificalis vide *Patrologiæ Latinæ* t. CXXVII, col. 1145.)

Alexander natione Ramanus, ex patre Alexandro, de regione Caput tauri, sedit annos 10, menses 7,
dies 2. Fuit autem temporibus Trajani usque ad Ælianum et Veterem consules. Hic passionem Domini
miscuit in precatone sacerdotum quando missæ celebrantur. Martyrio coronatur, et cum eo Eventius
presbyter et Theodulus diaconus. Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedici in habitaculis
hominum, Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, episcopos
per diversa loca quinque. Qui et sepultus est via Numentana, ubi decollatus est, ab urbe Roma non
longe, milliario 7, quinto Nonas Maias. Et cessavit episcopatus dies xxv,

ALEXANDRI I PAPÆ

EPISTOLÆ.

MANSI *Concil. collect.*, t. I, col. 663.

EPISTOLA PRIMA (7)

AD OMNES ORTHODOXOS.

De sacerdotibus non vexandis, etc. (8).

Alexander episcopus, omnibus orthodoxis per
diversas provincias Christo Domino famulantibus.

^{87,88} Idem initium ep. 3 Siricii papæ ut suo loco reddemus. ⁸⁹ Isa. LVIII, 1.

natum est ex cap. 3, *De consecrat.*, distinct. 1, *Omnes basilicæ*. Quod Hygino Gratianus asserit, ex cap-
32, *Altaria placuit*; ex concil. Agathensi anni 596,
cap. 14, et ex cap. 31, *Altaria si*; ex concil. Epau-
nensi anni 517, cap. 26 et 27. HARDOUX.

sexdecim digestæ sunt. Hoc binos sodices mss. pas-
sim citant, et ex illis canones quosdam referunt
conciliorum collectores. Verum sero tandem intelle-
ctum est hos codices sexdecim, quatuordecim, et
quinque librorum nihil esse aliud, quam varios co-

Cogitantibus^{87,88} nobis metum divini iudicii, fratres
charissimi, et post vitam hanc unumquemque prout
gesserit, recepturum, quid veniat in querelam,
tacere non licuit; sed nobis, vobis loqui, necessitas
imperavit, dicente propheta: « Exalta ut tuba vocem
tuam⁸⁹. » Et cui omnium Ecclesiarum commissa
reddemus, ⁸⁹ Isa. LVIII, 1.

dicis canonici a Bucharde editi mss. codices mu-
tilos, prout in nonnullis bibliothecis hodie pariter
visuntur. MANSI.

(7) Hæc et duæ sequentes viris apprime catho-
licæ vobiscum suspectæ sunt.

(8) Titulus integer: *De sacerdotibus non vexandis,
nec scriptis ab eis per metum, aut aliquam fraudem
exigendis: et de passione Domini in consecratione
corporis ejus miscenda, et de aqua cum sale populis
benedicenda: et de fide sanctæ Trinitatis.*